

TOMASZ SŁAWIŃSKI

Mazowieckie Biuro Planowania Przestrzennego
i Rozwoju Regionalnego w Warszawie

**PROBLEMY PLANU
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
OBSZARU METROPOLITALNEGO WARSZAWY**

Abstract: *The Problems of Spatial Development Plan of Warsaw Metropolitan Area.* The preparation of a spatial development *Plan* for the Warsaw Metropolitan Area was initiated following the adoption the new Spatial Planning and Land Development Act of March 27, 2003 by the Polish Diet. Yet, the position and functions of metropolitan areas spatial development plans are not precisely defined in Polish spatial planning system.

The Warsaw Metropolitan Area (WMA) is laying far from the European economic core that covers the pentagon marked by Paris, London, Milan, Munich and Hamburg. On the other hand, Warsaw enjoys advantageous position within Polish space being centrally located in the country polycentric settlement structure. The future of the WMA largely depends on the progress in the European integration. WMA will be either a centre on the peripheries of an united Europe, affected by a stagnation zone close to the east, or it will become a key link of the developed West to the dynamically progressing East of Europe.

WMA the most developed area in the country, is surrounded by relatively poor municipalities of predominantly rural character. The disparity in the level of development causes that WMA to a greater extent extracts the valuable human resources from its surrounding, than induces a more rapid development of that surrounding.

The delineation of WMA is based on an analysis of the indicators of economic development and on considerations on spatial and functional structure. It is evident that the nodes of metropolitan activities emerge outside the boundaries of the city of Warsaw spreading on the number of neighboring municipalities. This makes the development of a model of co-operation of national, regional and local authorities, a key task in the management of the WMA. This is indispensable for the further smooth development of the area.

1. Aspekt formalny

Prace nad *Planem obszaru metropolitalnego Warszawy* rozpoczęto w kilka miesięcy po wejściu w życie *Ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*. Oczekiwanie na wpisanie do tej *Ustawy* rozstrzygnięć w zakresie obszarów metropolitalnych (ustalenie ich zasięgu terytorialnego w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*) i kształtu samego *Planu* (rozporządzenie ministra infrastruktury w sprawie szczegółowego zapisu planu zagospodarowania przestrzennego województwa) przeciągało się, dlatego też wyprzedzająco rozpoczęto prace analityczno-studialne, a w listopadzie 2004 r. uchwalono przystąpienie do sporządzania planu.

Od początku zarysowywał się problem zgodności z prawem uchwały o przystąpieniu do planu, w kontekście niesprecyzowania jego granic, a dalej jeszcze, nieostrej wykładni prawnej w zakresie podmiotu, który granice te powinien ustalać. Racjonalnym rozwiązaniem stało się przyjęcie wstępnego zakresu badań – roboczego obszaru (94 gminy), w którym zawiera się teren metropolii warszawskiej i potraktowanie planu OMW jako zupełnie nowego, który zastąpi na obszarze swojego działania świeżo uchwalony (w czerwcu 2004 r.) plan zagospodarowania przestrzennego woj. mazowieckiego.

Liczne dyskusje dotyczyły też roli *Planu* i zakresu jego ustaleń. Było to szczególnie uzasadnione w sytuacji Obszaru Metropolitalnego Warszawy – składającego się (jak się z początku wydawało) z nieproporcjonalnie wielkiego i silnego jądra – miasta stołecznego Warszawy, cechującego się odrębnym ustrojem, ale jednocześnie pozostającego jedną gminą i otaczającego je kręgu zantagonizowanych gmin, próbujących konkurować nie tylko ze sobą, ale i ze stolicą.

Kwestie odpowiedniego sformułowania celów planu, dla maksymalizacji płynących z jego istnienia korzyści, dodatkowo wzmacniała świadomość roli, jaką metropolia warszawska powinna odgrywać jako potencjalna siła motoryczna nie tylko Mazowsza, ale i całego kraju, a nawet Europy. Trudności potęgowało dodatkowo to, że miasto stołeczne Warszawa nie zakończyło prac ani nad studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ani nad strategią rozwoju.

Dokumenty tego rodzaju powstają natomiast w otaczających gminach bez wzajemnej koordynacji (większej niż może jej dokonać plan województwa), układając się w mozaikę życzeń i oczekiwań. Nie było też wciąż rozstrzygnięć płynących ze szczebla krajowego, a dotyczących kluczowych warunków przestrzennych, jak lokalizacja drugiego lotniska,

przejęcie autostradowe w korytarzu A2, czy też wzmacnianie powiązań między Warszawą a Łodzią.

Dylematy towarzyszące powstawaniu planów metropolitalnych miast polskich wpisują się w ogólnoeuropejską dyskusję o metropoliach i zarządzaniu metropolitalnym, w relacji do wzmacniania konkurencyjności i innowacyjności przestrzeni UE.

2. Obszar Metropolitalny Warszawy w układzie europejskim

Metropolie europejskie to przede wszystkim źródła procesów innowacji, tworzenia i rozprzestrzeniania decyzji, informacji, finansów, osiągnięć w dziedzinie nauki, kultury, sztuki. Jednocześnie miejsce skupienia atrakcyjnych przestrzeni publicznych, wspaniałej architektury i niepowtarzalnej atmosfery, w którym zawiązują się, odmienne niż do tej pory, więzi społeczne. Potencjał gospodarczy europejskich metropolii jest zróżnicowany i od niego zależy skala ich oddziaływania. Spośród kilkudziesięciu europejskich metropolii oddziałujących w skali regionalnej i krajowej, wyłania się tylko kilka ważnych oddziałujących na skalę ponadkrajową.

Obszar Metropolitalny Warszawy funkcjonuje w oddaleniu od głównego rdzenia metropolitalnego, osławionego „Pentagonu”, społeczno-gospodarczego serca Europy, ale i tu powstają zależności, które zarysowują rangę metropolitalną OMW, a jednocześnie uwidaczniają jej pozycję prowincjonalną¹.

Jako przykład może posłużyć pozycja Warszawy jako centrum dyplomatycznego.

Z analizy liczby ambasad państw obcych mających właśnie w Warszawie akredytację na inne kraje europejskie wynika, że Warszawa stanowi pod tym względem metropolię dla kilkunastu krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Odwrotnie – liczba ambasad państw obcych mających akredytację na Polskę w innych krajach wskazuje, że Polska jednocześnie znajduje się w obszarze z dominującą metropolią Berlina i Moskwy.

Pomysły na wyrównanie różnic regionalnych osłabiających pozycje Warszawy rodzą się czasem w innych ośrodkach. Na przykład Saksonia

---

¹ Problematyka funkcjonowania „Pentagonu” została przedstawiona w pracach ESPON (2003).

postuluje dążenie do ukształtowania „Pentagonu II” w Europie Środkowej obejmującego Polskę, Czechy, Słowację, północną Austrię i Węgry, w którego centrum znalazłaby się Warszawa i inne polskie metropolie.

Równowagi dla „Pentagonu” poszukuje się także w Basenie Morza Bałtyckiego, którego integracja może się stać ważnym czynnikiem przyszłego miejsca OMW w Europie.

Tymczasem jednak obszar metropolitalny Warszawy obserwowany w układzie europejskim cechuje się słabą dostępnością przez drogi kołowe i kolej, a nawet transport lotniczy². O ile miasta polskiego wybrzeża w naturalny sposób wpisują się w Region Morza Bałtyckiego, a Kraków ciąży ku strefie naddunajskiej – o tyle obszar Metropolitalny Warszawy pozostaje na uboczu konturów i obwodów rysowanych przez analityków różnych inicjatyw i programów europejskich.

W przedstawionym niedawno projekcie aktualizacji *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* autorzy postanowili zerwać z optyką zwornikowego położenia Polski między Wschodem a Zachodem, na rzecz swoistego przedmurza – końca Europy, ze wszystkimi implikacjami, w szczególności w zakresie korytarzy komunikacyjnych³. Takie rozumienie stawia metropolię warszawską w szczególnie trudnym położeniu, gdyż nagle jedynym kierunkiem przepływów stałby się dla niej zachód. Autorzy koncepcji chyba jednak nie uwzględnili rosnącej roli Ukrainy i pojawiających się przeobrażeń mentalnych na Białorusi, które mogą wpłynąć na znaczne ożywienie kierunków wschodnich w perspektywie najbliższego ćwierćwiecza.

Wynika stąd ranga, jaką powinno się przywiązywać do realizacji transgranicznych projektów infrastrukturalnych przecinających Mazowsze w europejskich korytarzach transportowych, jak Via-Baltica czy Rail-Baltica⁴.

W obszarze Warszawy przecinają się trzy ustanowione europejskie korytarze transportowe, którymi są: KI Warszawa-Kraje Nadbałtyckie, KII Berlin – Warszawa – Moskwa na kierunku wschód-zachód, KVI Gdańsk-Warszawa – kraje Europy Południowej.

Dostosowanie, do wymaganych standardów europejskich, infrastruktury drogowej, kolejowej, lotniczej położonej w tych korytarzach po-

---

² Przy maksymalnych wartościach indeksu dostępności w Europie wynoszących powyżej 180, indeks dostępności dróg kołowych i kolei metropolii warszawskiej nie przekracza 80, a indeks dostępności transportem lotniczym nie przekracza 140. Komisja Europejska (2004).

³ Rządowe Centrum Studiów Strategicznych (2005).

⁴ *Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego* (2004).

winno być priorytetowe w polityce państwa i będzie stanowić o zmianach w zagospodarowaniu i rozwoju obszaru metropolitalnego Warszawy, głównie w latach 2007-2013. Istotny jest także wybór niszy funkcjonalnej, w kierunku której powinien zmierzać rozwój metropolii warszawskiej – czy wobec nikłych szans zajęcia przez OMW, poczesnej roli w systemie zarządzania europejskiego powinno być to centrum naukowo-innowacyjne, czy też centrum produkcyjne wysokich technologii.

3. Obszar Metropolitalny Warszawy w układzie krajowym

O ile w układzie europejskim Obszar Metropolitalny Warszawy wypada słabo i wciąż szuka swojego miejsca, o tyle na tle kraju wyróżnia się największym bogactwem struktury gospodarczej, największym potencjałem społeczno-ekonomicznym. W szczególności w Warszawie wartość brutto środków trwałych, nakłady inwestycyjne w przemyśle i produkcja sprzedana przemysłu kilkakrotnie przewyższają wartości z innych polskich metropolii. Warszawa cechuje się też najwyższym w kraju dochodem narodowym na 1 mieszkańca i najwyższym przeciętnym miesięcznym wynagrodzeniem.

Zakładając, że w wyniku przekształceń struktury przestrzennej Polski, gdzie główne kierunki powiązań i innowacji będą przebiegać od granicy zachodniej przez Poznań w kierunku Gdańska i od granicy zachodniej przez Wrocław, Katowice do Krakowa, obszar metropolitalny Warszawy pozostanie oddzielnym ośrodkiem z powiązaniem gospodarczymi kształtującymi się w kierunku Białegostoku i Lublina. Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań i Gdańsk pozostaną ośrodkami węzłowymi tradycyjnie istniejącego rdzenia gospodarczego w Polsce⁵.

Przestrzenny układ metropolii polskich sytuuje Warszawę w centralnym punkcie sieci, z podobną dostępnością z najważniejszych miast regionalnych.

W policentrycznym układzie metropolii polskich Warszawa będzie odgrywać rolę kluczową pod względem funkcjonalnym i stanowić środek ciężkości układu osadniczego. Wydaje się, że krajowe położenie OMW jest znacznie korzystniejsze niż międzynarodowe, a również regionalne.

Istotnym problemem jest m.in. to, że obszar metropolitalny, jak i sama Warszawa, nie mają do tej pory połączenia autostradowego oraz

---

⁵ Ministerstwo Infrastruktury (2004).

praktycznie nie mają dróg o parametrach klasy ekspresowej, poza 20-km odcinkiem spełniającym warunki klasy S w ciągu S7 na północ od stolicy.

W podróżach do stolicy szacowanych na ponad 560 tys. osób/dobę, aż 61% odbywa się samochodami osobowymi, 14% koleją podmiejską, 3,5% koleją dalekobieżną i 1,5% transportem lotniczym. Przeważający średniodobowy ruch na wlotach większości dróg do Warszawy kształtuje się w wielkości 40-50 tys. pojazdów/dobę (Raszyn – 57 tys.). Między rokiem 1990 a 2000 odnotowano wzrost natężenia ruchu o 150%, przy praktycznie tym samym układzie drogowym.

Problemem pozostaje niska jakość infrastruktury drogowej i kolejowej oraz niedostosowanie parametrów technicznych do pełnionej funkcji tak obecnie, jak i w przyszłości. Mimo że sieć poszczególnych systemów transportowych jest dość dobrze rozwinięta, wymaga jednak modernizacji i zdecydowanego doinwestowania.

Jednym z podstawowych warunków rozwoju jakościowego obszaru metropolitalnego Warszawy jest utrzymanie i wzbogacanie istniejących, bardzo bogatych zasobów oraz walorów środowiska przyrodniczego.

Główną osią ekologiczną jest Dolina Wisły i Bugu, paneuropejskie korytarze ekologiczne, objęte europejską siecią Natura 2000 oraz zgodnie z waloryzacją ECONET-PL obszary węzłowe o randze międzynarodowej. Obszar metropolitalny ma powiązania ekologiczne z pasem Wyżyn środkowopolskich, bagnami Polesia oraz obszarami północno-wschodniej Polski stanowiącej „Zielone Płuca Polski”⁶. Dolinę Wisły i Bugu należy uznać za obszary wielofunkcyjne, rozpatrywane w aspekcie ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego, ochrony przeciwpowodziowej, rozwoju gospodarczego, bariery infrastrukturalnej.

4. Obszar Metropolitalny Warszawy w układzie wojewódzkim

W relacjach miasta z otoczeniem regionalnym zarysowuje się dychotomia między obszarem położonym w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy i peryferiami strefy wpływu Warszawy, w których większego znaczenia nabierają ośrodki regionalne, takie jak Radom, Ostrołęka, Siedlce, Płock i Ciechanów.

---

⁶ W szczegółowy sposób sieć powiązań z ponadregionalnymi układami ekologicznymi została przedstawiona w *Planie...* (2004).

Rozprzestrzenianie rozwoju w postaci napływu kapitału i ludności oraz wysokiej intensywności dojazdów do pracy zamyka się w obrębie 30-40 km od granic miasta z wyraźną tendencją zachodnią. Dodatkowo widoczny jest odpływ ludności z peryferyjnych obszarów regionu do stolicy, z jednoczesnym wylewaniem się strefy zurbanizowanej poza granice administracyjne miasta. W granicach OMW, licząc łącznie, zgodę Wojewody lub Ministra Rolnictwa na zmianę przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze uzyskało „odrołnienia” ok. 27 tys. ha gruntów rolnych i to najwyższych klas. Przyjmując średnią intensywność zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej – uzyskana chłonność terenu to ponad 650 tys. osób, z których ok. 600 tys. to potencjalni mieszkańcy gmin pozawarszawskich.

Ceny gruntów budowlanych pod budownictwo jednorodzinne w granicach administracyjnych Warszawy kształtują się na poziomie ponad 80 euro za 1 m² (ale w zależności od lokalizacji ceny nieruchomości dochodzą nawet do 1000 USD/1 m²), na obrzeżach miasta i w okolicznych miejscowościach utrzymują się w granicach 80-150 euro, a w odległości ok. 20 km od stolicy ceny gruntów wahają się w granicach 20-40 USD/1 m². W gminach położonych na granicy przyjętego obszaru badań OMW niemal zanika popyt i podaż (brak ofert kupna-sprzedaży). Wiąże się to pośrednio z polityką przestrzenną gmin. Pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego gmin obszaru badań OMW jest niejednolite i nie znajdujące bezpośredniego uzasadnienia w cechach strukturalnych i społeczno-ekonomicznych gmin. Nieco inaczej rysuje się to przy analizie wydanych przez gminy w ostatnich latach decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu – rozkład jest wyraźnie zdeterminowany odległością od centrum obszaru. Czy za decyzjami planistycznymi kryją się oferty inwestycyjne gmin kierowane na zewnątrz? Z przeprowadzonej ankiety wynika, że raczej nie – ważniejsze są kierunki geograficzne – gminy położone na wschód od Warszawy, ale w jej najbliższym sąsiedztwie nie przygotowały w ostatnich latach żadnych ofert inwestycyjnych. Podobna determinacja geograficzna występuje przy analizie wydatków inwestycyjnych gmin w 2003 r. – według przeprowadzonych ankiet największy udział (w %) w tych wydatkach miały gminy położone w kierunku na południowy zachód od Warszawy.

W ostatnich kilkunastu latach zwiększyły się różnice w poziomie rozwoju między centrum i peryferiami Mazowsza. Jednak dzięki rozszerzaniu się strefy oddziaływania Warszawy, następowało stopniowe osłabienie tempa zwiększania się tych różnic.

Stolica stymuluje rozwój regionu i jest jednocześnie silnym ośrodkiem wzrostu wyraźnie oddziałującym na jej obszar metropolitalny. Społeczność, gospodarka i zagospodarowanie OMW najlepiej odpowiadają współczesnym kryteriom lokalizacji w gospodarce konkurencyjnej. W szczególności na jakość struktury społeczno-gospodarczej składa się najwyższy poziom wykształcenia mieszkańców, największe nasycenie placówkami usługowymi, oferującymi również usługi dla biznesu, najgęstsza sieć instytucji gospodarczych, naukowo-badawczych i obywatelskich. W obszarze metropolitalnym Warszawy funkcjonuje ok. 100 szkół wyższych. Warszawa oferuje najbogatszą, na Mazowszu, ofertę kulturalną, rozrywkową, w zakresie ochrony zdrowia oraz zapewnia najlepsze warunki zamieszkania dla osób o wysokich dochodach.

Jednocześnie subregiony województwa, w szczególności ostrołęcko-siedlecki należą do najuboższych obszarów kraju.

Gminy OMW nie są powiązane żadną strukturą formalną, podziały administracji specjalnych i sektorowych układają się również w sposób całkowicie nieprzystający do struktury funkcjonalno-przestrzennej, a w dodatku w sposób całkowicie odmienny dla każdego rodzaju administracji.

Ankieta przeprowadzona wśród gmin OMW wykazała, że w obrębie przyjętego obszaru badań OMW funkcjonuje kilka związków gminnych, przy czym Warszawa należy tylko do jednego z nich. Jest to szczególnie niekorzystne w intensywnie zurbanizowanej strukturze przestrzennej OMW, w szczególności w zakresie rozwiązywania problemów drogowych i transportowych. Warszawa stanowi bowiem węzeł transportowy i infrastrukturalny, na który w zakresie sieci transportowych składa się 12 odcinków dróg krajowych, z których 6 krzyżuje się w Warszawie, 60 odcinków dróg wojewódzkich, w tym 15 w Warszawie, 7 linii kolejowych magistralnych i pierwszorzędných z terminalami w Warszawie i Pruszkowie oraz kompleksami magazynowo-dystrybucyjnymi m.in. w Mszczonowie, Teresinie, Błoniu, Pruszkowie, w Warszawie, funkcjonującą WKD oraz centralnym międzynarodowym portem lotniczym na Okęciu, dla którego został ustanowiony obszar ograniczonego użytkowania.

Innym szczególnym czynnikiem sytuującym OMW w układzie wojewódzkim jest szeroko pojęta sfera przyrodnicza. Ze względu na wysoki stopień zainwestowania samej stolicy i OMW niezmiernie ważne staje się tworzenie *zielonych pierścieni*, traktowanych jako *zielone strefy* z ochroną przed zabudową na rzecz wypoczynku i funkcji ekologicznych.

Elementami już istniejącymi są obszary cenne przyrodniczo podane ochronie prawnej, które obejmują: Kampinoski Park Narodowy, 4 parki krajobrazowe: Mazowiecki, Chojnowski, Bolimowski, Nadbużański, duże kompleksy obszarów chronionego krajobrazu oraz inne tereny proponowane do objęcia ochroną. Kształtowanie *zielonych pierścieni* w OMW wymaga jednak przebudowy struktury przestrzennej obszaru ze względu na z niską funkcjonalność układów osadniczych, komunikacyjnych i infrastrukturalnych, powodujących uciążliwości i zagrożenia ekologiczne.

Jednym z największych zagrożeń jest żywiołowo postępująca urbanizacja terenów otwartych: terenów rolnych oraz terenów cennych przyrodniczo. W latach 1992-2004 na terenie OMW największych „odrolnień” dokonano w silnie urbanizujących się gminach przy głównych trasach komunikacyjnych nr 7, 8, 719 i w gminach położonych wokół Kampinoskiego Parku Narodowego, Chojnowskiego i Mazowieckiego Parku Krajobrazowego oraz w gminach położonych wokół Zalewu Żegrzyńskiego.

Problemem jest rozprzestrzenianie się zabudowy o niskiej intensywności, za którą nie nadąża budowa infrastruktury technicznej – szczególnie kanalizacji. Stosunek długości sieci wodociągowej do sieci kanalizacyjnej wynosi średnio 5:1. Nierozwiązane problemy gospodarki ściekowej przede wszystkim Warszawy (brak oczyszczalni ścieków dla całego lewobrzeżnego układu kanalizacyjnego) oraz większości zurbanizowanych i urbanizujących się gmin OMW powodują, że 40% nie oczyszczonych ścieków trafia bezpośrednio do wód lub do gruntu. Większość rzek obszaru metropolitalnego prowadzi wody pozaklasowe (88% długości wszystkich rzek). Aż w pięciu powiatach: warszawskim, pruszkowskim, otwockim, nowodworskim i wołomińskim występują najwyższe stężenia zanieczyszczeń powietrza pyłem zawieszonym.

5. Delimitacja obszaru metropolitalnego

Delimitacja stała się jednym z najważniejszych przedmiotów badań OMW, a to ze względu na rodzące się w kręgach decyzyjnych zamysły rozwiązań prawnych, w których obszary takie miałyby być wyodrębnione jako osobne podmioty administracyjne. Należy zwrócić uwagę, że metoda delimitacji obszarów metropolitalnych zastosowana w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju* (dostępnej wersji),

została przyjęta za Smętkowskim⁷. Do delimitacji w pierwszym etapie wykorzystano następujące wskaźniki w przekroju gmin:

- (a) statyczny (W1): – dochody własne gminy wraz z udziałem w podatkach państwowych na mieszkańca w 2003 r.;
- (b) dynamiczny (W2): syntetyczny wskaźnik dynamiki odpowiadający sumie standaryzowanych wartości następujących trzech zmiennych:
- zmiana liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego w latach 1994-2003 na 1000 mieszkańców;
  - bilans migracji w latach 1994-2003 na 1000 mieszkańców;
  - zmiana liczby przedsiębiorstw prywatnych (bez spółek z udziałem kapitału zagranicznego) zarejestrowanych w REGON w latach 1994-2003 na 1000 mieszkańców.

Uwzględnione zostały gminy o najwyższych wartościach badanych cech.

Dodatkowo kierowano się pięcioma zasadami: maksymalnej odległości, bezpośredniego sąsiedztwa, ciągłości, zwartości oraz rozłączności.

Ustalając granice obszaru metropolitalnego Warszawy na potrzeby opracowania planu zagospodarowania przestrzennego wzięto pod uwagę, że plan ten w obrębie wyznaczonych granic ma zastępować plan zagospodarowania przestrzennego województwa i stanowić niezbędne narzędzie do koordynacji istotnych przedsięwzięć samorządów gmin i innych podmiotów na tym obszarze. Uznano zatem, że w granicach omawianego obszaru powinny znaleźć się gminy o silnych związkach z metropolią, gminy wykazujące wzrostowe trendy w procesach społeczno-gospodarczych lub te, na których terenie muszą zostać zlokalizowane inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, konieczne do jego prawidłowego funkcjonowania, a także gminy niezbędne do zachowania ciągłości przestrzennej obszaru.

Przy czym równie ważne, jak cechy społeczno-gospodarcze przestrzeni, są jej powiązania strukturalne. We wstępnych pracach studialnych prowadzonych w MBPPIRR posługiwano się granicami OMW obejmującymi Warszawę i gminy ją otaczające w zasięgu tzw. dużej obwodnicy Warszawy, którą tworzą drogi krajowe: od północy nr 62, a od południa nr 50 (ze względu na prowadzoną modernizację drogi krajowej

---

⁷ Metoda ta i jej teoretyczne uzasadnienie jest opisana w: M. Smętkowski (2005), a we wcześniejszej wersji zamieszczona w pracy: Smętkowski, *Metropolia warszawska w otoczeniu regionalnym i międzynarodowym* [w:] *Globalizacja Warszawy – Strategiczny problem XXI wieku*, A. Kukliński (red). Polskie Towarzystwo Współpracy z Klubem Rzymskim, Warszawa 2004.

nr 50, a w dalszej perspektywie zapewnienie przebiegu autostradowego obejścia Warszawy w celu odciążenia przygotowywanego przejścia przez Ursynów).

Dodatkowo do tego obszaru włączono gminę Pułtusk z Wyższą Szkołą Humanistyczną oraz Centrum Polonijnym i jako sąsiadującą gminę Pokrzywnica oraz objęto zasięgiem OMW cały obszar Kampinoskiego Parku Narodowego (w granicach gmin).

W toku prac, na podstawie przeprowadzonych analiz uznano celowość zawężenia tego zasięgu do gmin, które osiągały najwyższe wartości wybranych kryteriów:

- gęstość zaludnienia powyżej 50 osób/km²;
- przyrost ludności powyżej 1% w latach 1999-2003;
- natężenie budownictwa mieszkaniowego w latach 1999-2003 powyżej 10/1000 ludności;
- udział pracujących poza rolnictwem w ogólnej liczbie ludności powyżej 100 osób/1000 ludności;
- duża liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych – powyżej 70/1000 ludności, zwłaszcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego (więcej niż 5 spółek w gminie i/lub wysoką dynamiką ich przyrostu w ostatnich latach);
- poziom dochodów budżetowych gmin powyżej 1400 zł/osobę, w tym udział dochodów własnych w dochodach ogółem powyżej 45%.

Postanowiono również pozostawić gminy, ze względu na ich powiązania strukturalne z obszarem centralnym, zachowując ciągłość przestrzenną.

Na mapie pokazano także zasięg aglomeracji warszawskiej zawarty w planie zagospodarowania przestrzennego województwa⁸. Jest on powiększony o 11 gmin (położonych poza granicami byłego woj. stołecznego warszawskiego) częściowo zgodnie z zasięgiem OMW przyjętym przez Chmielewskiego⁹.

Proponowany zasięg OMW będzie jeszcze weryfikowany po zakończeniu kilku ważnych analiz, m.in.: polityki przestrzennej gmin wyrażonej w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, rozkładu przestrzennego inwestycji celu publicznego oraz struktury funkcjonalno-przestrzennej.

Z dotychczasowych analiz wynika jednak, że zasięg OMW będzie się znacznie różnił od wyników delimitacji przeprowadzonej przez Smęt-

---

⁸ *Plan* (2004).

⁹ J. M. Chmielewski (1995).

kowskiego i Gorzelaka. Pogłębiona analiza zarówno cech społeczno-gospodarczych, jak i powiązań funkcjonalno-przestrzennych obszaru metropolitalnego Warszawy pokazuje bowiem, że obszar ten jest większy i bardziej zróżnicowany, niż wynikałoby to z analizy tylko tych cech, które analizowali wspomniani badacze.

6. Węzły policentrycznego rozwoju

Jak dziś, przed ostatecznym zakończeniem fazy analiz i diagnoz rozwoju przestrzennego OMW można zarysować przyszłość układu przestrzenno-funkcjonalnego tego podregionu. Wyraźnie zaznacza się wyjście obszaru metropolitalnego poza ramy administracyjne miasta centralnego, gmin i powiatów, i to nie tylko w aglomeracyjnym pojęciu (rozlewanie się osadnictwa) ale także metropolitalnym (policentryczny rozwój funkcjonalno-przestrzenny) co będzie się wiązać z koniecznością zmiany optyki w zakresie drogownictwa i transportu, na rzecz zwiększenia rangi powiązań obwodowych.

Rysują się też ważne węzły rozwoju związane z funkcjami nauki (centralna i południowa część Warszawy, Pułtusk) przemysłami wysokich technologii oraz skomasowanymi funkcjami spedycji i przechowalnictwa (Błonie–Grodzisk–Piaseczno), miejscami zamieszkania o charakterze luksusowo-rezydencjonalnym (Konstancin, Podkowa Leśna, Wesoła-Sulejówek, Pasma Otwockie), centrum zarządzania, a jednocześnie zamieszkania klasy metropolitalnej – (śródmieście Warszawy), ośrodkami kultury (historyczne centra miast, Czersk, Żelazowa Wola), pasmami turystyczno-przyrodniczymi rozlokowanymi wzdłuż Wisły i Narwi, wreszcie centrom skomasowanego handlu wielkopowierzchniowego w Jankach i Markach, oraz węzłowych „wrót metropolitalnych” w postaci lotnisk (Okęcie, Modlin, Mszczonów lub inna lokalizacja, ewentualnie w przyszłości Mszczonów).

Podsumowanie

Rolą planu i zadaniem legislatorów i samorządów lokalnych będzie świadome wykorzystanie rodzącego się potencjału przestrzennego i pokierowanie nim w stronę rozwoju i wysokiej jakości i efektywności przestrzennej.

Wzmiankowana wyżej ankieta przeprowadzona wśród gmin obszaru badań OMW, w zakresie własnej wizji samorządów gminnych

dotyczącej poprawy wzajemnych relacji dała odpowiedź bardzo niejednoznaczna: 43 jednostki wyraziły dezaprobatę dla propozycji wspólnego zarządzania obszarem metropolitalnym, a 39 jednostek stwierdziło, że powinien on istnieć. Zdania nie miało 12 gmin. Jednostki samorządu terytorialnego, które zgodziły się na wspólne zarządzanie uważają, że powinno ono dotyczyć przede wszystkim działań związanych z transportem i komunikacją, ochroną środowiska przyrodniczego oraz zintegrowaniem systemu planowania przestrzennego i szeroko rozumianej polityki przestrzennej. Przełamanie barier administracyjnych i mentalnych w tym względzie, w dobie rodzącej się współpracy, a jednocześnie konkurencji międzymetropolitalnej będzie stanowić główne wyzwanie nadchodzących czasów.

Literatura

- Chmielewski J. M., 1995, *Studium możliwości rozwoju obszaru metropolitalnego Warszawy*. Biuro Zarządu M. St. Warszawy i Urząd Wojewódzki w Warszawie, Warszawa.
- ESPON in Progress. Preliminary Results by Autumn 2003.
- Komisja Europejska, 2004, *Trzeci raport na temat spójności gospodarczej i społecznej COM (2004) 107 z 18 lutego 2004 r.* Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg.
- Ministerstwo Infrastruktury, 2004, *Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego kraju*. Warszawa, mps.
- Plan zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego* przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 65/2004 z 7 czerwca 2004 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego z 28 sierpnia 2004 r., poz. 5811).
- Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, 2005, *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju (projekt aktualizacji)*. Warszawa, mps.
- Smętkowski M., 2005, *Delimitacja obszarów metropolitalnych w Polsce - nowe spójzenie*. Studia Regionalne i Lokalne z. 2/2005 (w druku). Wyd. Naukowe „Scholar”, Warszawa.